

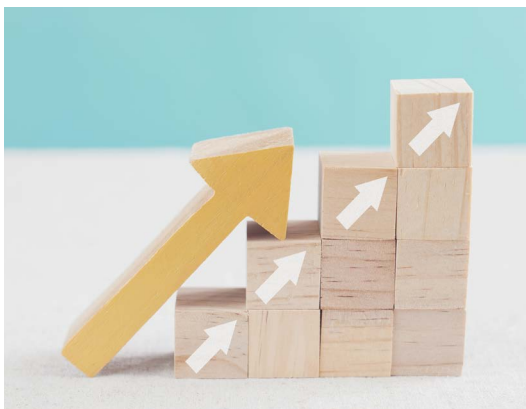
FOCUS CONJUNCTUUR

KOSTENTSUNAMI KOMT AAN LAND. COMPETITIVITEIT KOPJE ONDER

— JANUARI 2023

INHOUD

02 FACTS & FIGURES

04 WERELD- ECONOMIE

HOGE INFLATIE,
STRAKKER MONETAIR
BELEID EN LAGERE GROEI

09 BELGISCHE ECONOMIE

- **09** KOSTENEXPLOSIE EN COMPETITIVITEIT
 - 09 PRODUCENTENPRIJZEN
 - 10 LOONKOSTENEXPLOSIE
 - 11 LOON-PRIJSSPIRAAL
 - 12 COMPETITIVITEIT
- **13** ECONOMISCHE ACTIVITEIT
- **17** RENDABILITEIT
- **19** INVESTERINGEN
- **21** ARBEIDSMARKT

Twee keer per jaar bevaart het Verbond van Belgische Ondernemingen zijn sectorfederaties om de economische temperatuur op te meten. Op basis van die enquête (afgenomen in november) wordt dan een balans gemaakt van de Belgische economische situatie en van de vooruitzichten voor het komende halfjaar. Deze Focus Conjunctuur werd afgerond op 23/12/2022.

22 VOORUITZICHTEN EN RISICO'S

BELGISCHE ECONOMIE
ZAL MET 0,5 À 1%
KRIMPEN IN 2023

25 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

DRINGEND NOOD
AAN EEN DOORTASTEND
COMPETITIVITEITSPACT!

28

HET VBO VERTEGENWOORDIGT ZIJN
LEDEN-SECTORFEDERATIES

FACTS & FIGURES

Inflatie in België:

+10,63%

Inflatie exclusief energie:

+7,2%

VOORUITZICHTEN GROEI
WERELDECONOMIE
VERSLECHTEREN SNEL.

Najaarsprognose OESO:

2,2% groei in 2023 t.o.v.
nog 3,2% in voorjaar.

AUTOMATISCHE
LOONINDEXERING
DOET LOONKOSTEN IN
BELGIË ONTSPOREN:

- Loonkosten **+18%**
tussen juni 2021 en juni 2023
- Of **+30 mld. euro**

Loonkostenhandicap
tegenover 3 buurlanden
klimt met **minstens**

5,7%
in '22-'23 (CRB).

Kostenexplosie haalt **concurrentievermogen** Belgische
bedrijven onderuit.

Netto-uitvoer

zal in 2023 een negatieve
groeibijdrage leveren van

0,5%

Handelsbalans
(ook exclusief energie)
verslechtert snel.

Van onze sectoren verwacht

70%

een daling van
de activiteit

en maar liefst

95%

verwacht een verdere daling
van de rendabiliteit.

STERKE DALING
RENDABILITEIT
WEEGT OP
INVESTERINGEN
BEDRIJVEN.

66%

van onze sectoren ziet
investeringen verder
terugvallen.

Innovatie en energie-efficiëntie blijven **belangrijkste drijfveren**
voor investeringen.

ARBEIDSMARKT OP
KANTELPUNT:
HELFT SECTOREN
VERWACHT AFNAME
TEWERKSTELLING.

We glijden af naar een recessie:
economie krimpt met

0,7% in 2023.

WERELD- ECONOMIE

In de tweede jaarhelft van 2022 zijn de macro-economische risico's en uitdagingen verder toegenomen. Het conflict in Oekraïne is nog volop aan de gang en de inflatieschok en onzekerheid die het teweeg heeft gebracht, blijven vooral wegen op de Europese economie. Maar ook in de rest van de wereld blijven de gevolgen aanzienlijk. De vertraging van de wereldeconomie is duidelijk ingezet.

In 2021 en de eerste maanden van 2022 zorgden de coronabeperkingen in de dienstensector (horeca, events, reizen) wereldwijd voor een sterk aantrekkende vraag naar industriële goederen. Samen met de sluiting van sommige cruciale fabrieken door COVID-19, extreme weerfenomenen en problemen in het wereldwijde transport, zorgde dat voor flessenhalzen in de aanvoerketens.

GRAFIEK 1

Grondstoffenprijzen

BRON IMF

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

HOGE INFLATIE, STRAKKER MONETAIR BELEID EN LAGERE GROEI

ENERGIEPRIJZEN NAAR ONGEKENDE HOOGTES

Dat leidde vanaf de zomer van 2021 tot sterk stijgende prijzen voor grondstoffen en andere intermediaire inputs.

En ook de energieprijzen trokken al aan door de overschakeling van vele Aziatische landen op gasgestookte elektriciteitscentrales (i.p.v. steenkool), en door de oplopende spanningen tussen Rusland en Oekraïne, wat de bouw van de belangrijke gaspijpleiding Nordstream 2 in het gedrang bracht. Vanaf eind februari zorgde het effectieve uitbreken van het militaire conflict tussen Rusland en Oekraïne en de ermee gepaard gaande onzekerheden vervolgens voor een nog veel sterkere stijging van de gas- en elektriciteitsprijzen.

In het derde kwartaal zagen we divergerende tendensen. De wereldwijde **energie**-index van het IMF steeg in augustus naar ongeziene hoogtes, voornamelijk gedreven door extreem hoge **gas**prijzen (€ 350 per MWh) ten gevolge van de pogingen om de Europese gasvoorraden aan te vullen voor de winter, vaak tegen om het even welke prijs. En dat terwijl Rusland de gasleveringen richting Europa geleidelijk aan dichtkneep.

DE WERELDWIJDE ENERGIE-INDEX STEEG NAAR ONGEZIENE HOOGTES IN AUGUSTUS, GEDREVEN DOOR EXTREEM HOGE GASPRIJZEN

Sinds begin september zijn de gasprijzen al wel weer teruggevallen tot hun niveau van bij het begin van de zomer, nl. € 125 per MWh, geholpen door aangevulde reserves en zachte weersomstandigheden in oktober. Zij blijven echter nog steeds historisch hoog, zes keer hoger dan normaal, en kwetsbaar voor een koude-opstoot in de winter of lente én voor een verdere geopolitieke escalatie. De gasprijs-futures in Europa liggen op dit moment tot in het eerste kwartaal van 2024 op of boven € 125 per MWh.

Ook de **olieprijzen** staan momenteel relatief hoog (ongeveer \$ 90 per vat), maar de verzwakkende economie oefende de afgelopen maanden neerwaartse druk uit op de prijs, ondanks de OPEC-beslissing om de productie te verminderen.

Anderzijds zagen we in het derde kwartaal de prijzen van **andere grondstoffen** eerder afnemen. De indexen van industriële inputs (waaronder landbouwgrondstoffen voor de industrie en metalen), landbouwgrondstoffen voor voeding, en meststoffen zakten terug naar het niveau van begin 2021, gedreven door een vertraging van de wereldeconomie en een afname van onzekerheid en problemen in de aanvoerketens.

Doorgaans liggen die inputprijzen echter nog een stuk hoger dan vóór de coronapandemie en zijn er nog steeds opwaartse risico's voor verschillende categorieën. Voor **voeding** kunnen mogelijke exportverboden, lagere opbrengsten vanwege klimaatgerelateerde gebeurtenissen en de doorrekening van de nog steeds relatief hoge meststoffenprijzen de prijzen toch weer omhoog drijven.

INFLATIEOPSTOOT DWINGT CENTRALE BANKEN TOT ACTIE

De hoge grondstoffenprijzen hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de wereldwijde inflatie. Die heeft de centrale banken, en met name de FED en de ECB, er in het derde en vierde kwartaal van 2022 toe aangezet hun **monetair beleid** te verstrakken. Voor de Eurozone betreft het de eerste verstrakkingsbeweging sinds 2011. De onderliggende dynamiek van inflatie verschilt echter. Waar Europese landen vooral te maken hebben gekregen met een inflatieschok van exogene aard, is de inflatie in de **Verenigde Staten** eerder het resultaat van de economische dynamiek en beleidsbeslissingen tijdens de coronapandemie.

Die renteverhogingen zullen de kredietvoorwaarden in de twee van de grootste economische blokken van de wereld verstrengen, wat de investeringen en economische activiteit wat zal afremmen. Een eerste teken daarvan is zichtbaar op de Amerikaanse huizenmarkt, waar de sterke toename van de hypotheekrente samen gaat met een afkoeling van de huizenmarkt.

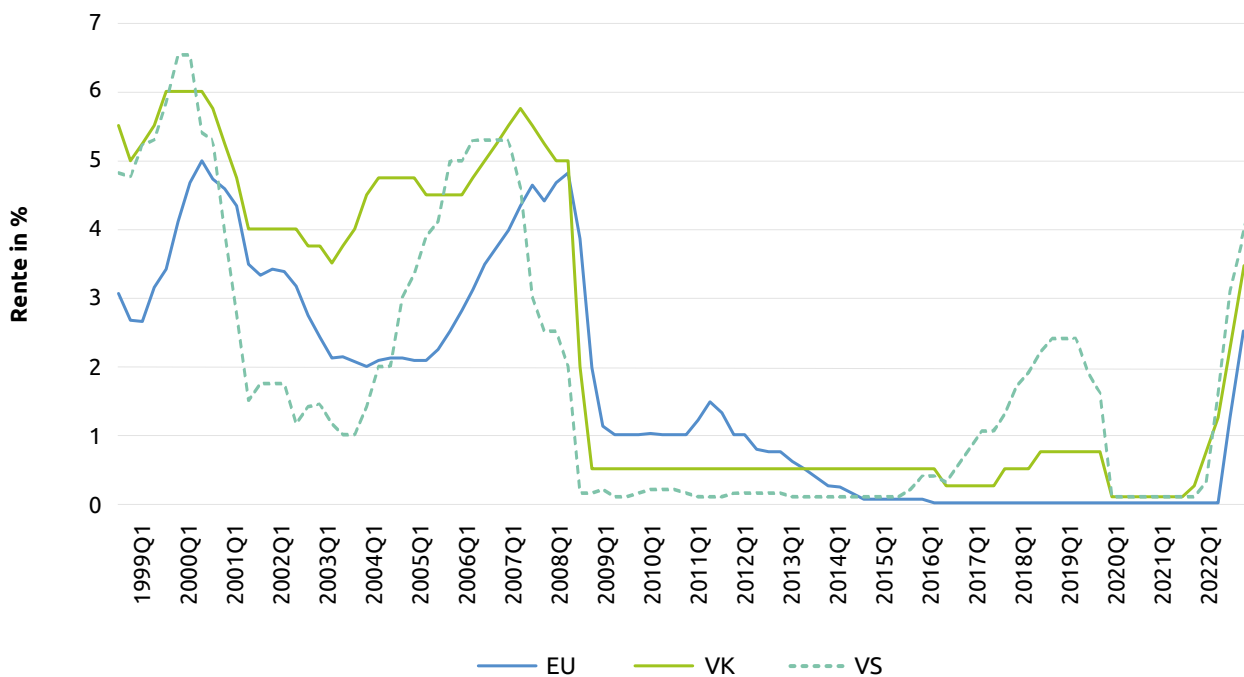
Ondanks de steeds moeilijker omstandigheden blijft de arbeidsmarkt in de VS toch zeer krap, hoewel het aantal openstaande vacatures een daling heeft ingezet. De hoge inflatie vreet echter aan de groei van het reëel beschikbaar inkomen en kan een rem zetten op de particuliere bestedingen. De groei in consumptie en productie is vooralsnog (bescheiden) positief. De bbp-groei van de VS in 2023 wordt nog op 0,5 à 1% geschat.

DOOR DE STIJGING VAN DE DOLLAR WORDT DE DALING VAN DE PRIJZEN VOOR NIET-ENERGETISCHE GRONDSTOFFEN DEELS TENIET GEDAAN

De forse verstrakking van het monetair beleid van de FED en de 'veilige haven'-status van de Amerikaanse dollar in tijden van turbulentie, hebben geleid tot een appreciatie van de Amerikaanse dollar tegenover de meeste munten. Dat vormt een rem op de export van de VS, maar stimuleert tegelijk de export vanuit de rest van de wereld naar de VS. Toch heeft die ontwikkeling ook nefaste effecten voor die andere landen.

GRAFIEK 2

Rentetraject centrale banken

BRON NBB, BOE, FED

DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG

Ten eerste leidt ze tot bijkomende (import)inflatie als men voor die geïmporteerde goederen moet betalen in Amerikaanse dollar. Dat kan bijvoorbeeld gelden voor grondstoffen en energie die vaak in dollar verhandeld worden, waardoor de hierboven beschreven daling van de inputprijzen voor niet-energetische goederen soms (deels) teniet werd gedaan. In tijden van reeds hoge inflatie is een extra scheut importinflatie weinig welkom.

Een tweede gevolg is dat renteverhogingen van de FED zich als een golf verspreiden in de wereldwijde monetaire sfeer. Er ontstaat immers een kapitaalstroom richting de VS, wat tot nog hogere rentevoeten kan leiden in groei- en ontwikkelingslanden en zodoende hun economieën bijkomend afremt of zelfs in de problemen brengt.

CHINA WORSTELT MET COVID-19 EN VASTGOEDMARKT

China maakt echter de omgekeerde beweging en versoepelde als een van de weinigen zijn monetair beleid in een poging de Chinese economie te stimuleren. Die worstelt immers nog steeds met een crisis in de vastgoed- en bouwsector, goed voor een vijfde van de economische activiteit. De jaar-op-jaargroei in de residentiële woningbouw is momenteel duidelijk negatief.

Ook de coronapandemie blijft een blok aan het been van de Chinese economie. In de eerste jaarhelft kende China een grote besmettingsgolf in april, met strenge lockdowns en verstoringen van aanvoerketens tot gevolg. In de zomer leek de situatie onder controle, maar begin november lijkt zich alweer een nieuwe golf aan te dienen. Initieel hield de Chinese overheid nog vast aan haar beleid van nultolerantie, maar nadien versoepelde zij dat beleid onder hevige druk en verzet van de bevolking. Het valt af te wachten in welke mate het nieuwe beleid de verstoringen van de productieketens doet verminderen.

De wereldwijde groeivertraging vormt daarnaast ook een belangrijk risico voor de Chinese export. Het IMF verwacht voor de Chinese economie dan ook maar een groei van 3,2% in 2022, wat het laagste niveau zou zijn in vier decennia.

EUROPESE ECONOMIE IN DE VUURLIJN

Voor Europa, dat door zijn nabijheid en historische afhankelijkheid van Russisch gas logischerwijze het zwaarst getroffen wordt door het conflict in Oekraïne, zijn de groeivoorzichten somber. Het IMF en de OESO verwachten net geen stagnatie (<0,5%). Dat heeft natuurlijk alles te maken met de exploderende energieprijzen en de daardoor sterk opgelopen inflatie die zich in Europa sterker laat voelen dan in de rest van de wereld. De hoge inflatie weegt enerzijds sterk op het reëel beschikbaar inkomen, wat de groei van de particuliere consumptie afremt. Anderzijds weegt de stijging van de energiekosten (en in sommige landen ook de compenserende stijging van de loonkosten) sterk op de rendabiliteit van de ondernemingen. Samen met de gestegen rentetarieven en de sterke toename van de onzekerheid tast dat ook de bedrijfsinvesteringen aan.

Duitsland is bijzonder kwetsbaar door zijn grote en erg energie-intensieve industriële sector, een energiebevoorrading die in hoge mate op Rusland was geënt, en zijn intensievere handelsrelaties met Oost-Europese landen die meer directe verstoringen kennen door het conflict in Oekraïne. Zowel de OESO als het IMF verwachten een negatieve groei voor Duitsland in 2023 (-0,3% tot -0,7%), ondanks de omvangrijke overheidssteun.

Ook in Italië is de groeidynamiek dermate ongunstig dat de groei er in geheel 2023 wellicht negatief zal zijn. De Italiaanse overheid heeft echter, gezien haar overheids-schuld van bijna 150% van het bbp en de recent sterk toegenomen rente op Italiaanse overheidsobligaties, weinig ruimte om de economie te ondersteunen, wat de situatie er voor kersvers premier Meloni niet makkelijker op maakt. De verzwakking van het reëel beschikbaar inkomen in de meeste Europese landen zou ook een rem kunnen zetten op het toerisme richting de Zuid-Europese landen, waaronder Italië.

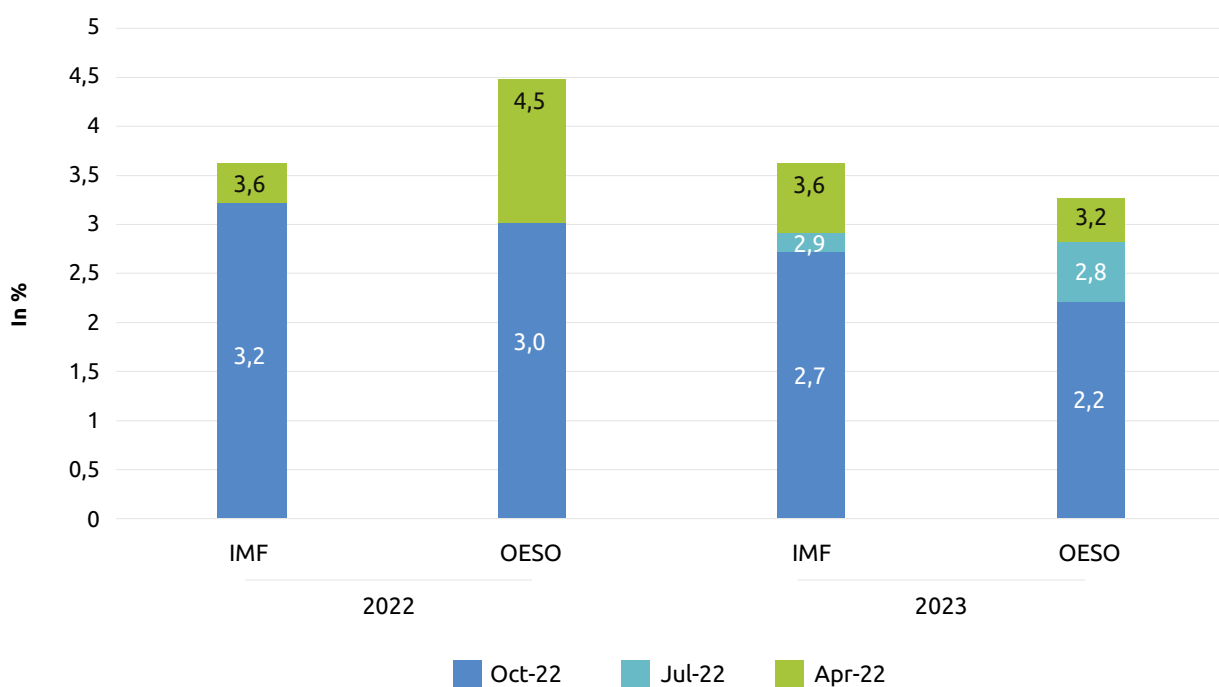
In Frankrijk lijkt de binnenlandse vraag wat beter stand te houden, mede door de blokkering van de elektriciteitsprijzen. Het heeft echter wel een aanzienlijke inzet van publieke middelen gevergd om het staatsbedrijf EDF in die omstandigheden te compenseren voor het verschil tussen de marktprijs en de maximumprijs. De Franse economie zou, volgens de vooruitzichten van de OESO en het IMF, nog een bescheiden positieve groei (<1%) kunnen neerzetten in 2023.

In het Verenigd Koninkrijk sloeg de politieke turbulentie (derde premier in evenveel maanden tijd) over in economische turbulentie. Het voorgestelde 'mini-budget' van ex-minister van Financiën Kwarteng, dat niet zo mini bleek te zijn, veroorzaakte een zodanige paniek op de financiële markten dat de Bank of England midden in haar monetaire verstrakkingsbeweging het roer tijdelijk en onverwacht moest omgooien. Voor de reële economie spelen dezelfde krachten als op het vasteland en wijzen de economische vooruitzichten van de OESO en het IMF op een stagnatie van de Britse economie in 2023.

Al bij al zijn de wereldwijde groeivoorzichten door al die elementen in de voorbije maanden aanzienlijk neerwaarts herzien. Waar internationale instellingen zoals de OESO en het IMF in de zomer nog bijna 3% reële groei verwachtten in 2023, is dat in oktober bijgesteld naar 2,7% (IMF) en 2,2% (OESO). Dat is buiten het coronajaar 2020 de laagste wereldwijde groei sinds 2009.

GRAFIEK 3

Wereldgroeivoorzichten

BRON OESO, IMF

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

KOSTENEXPLOSIË EN COMPETITIVITEIT

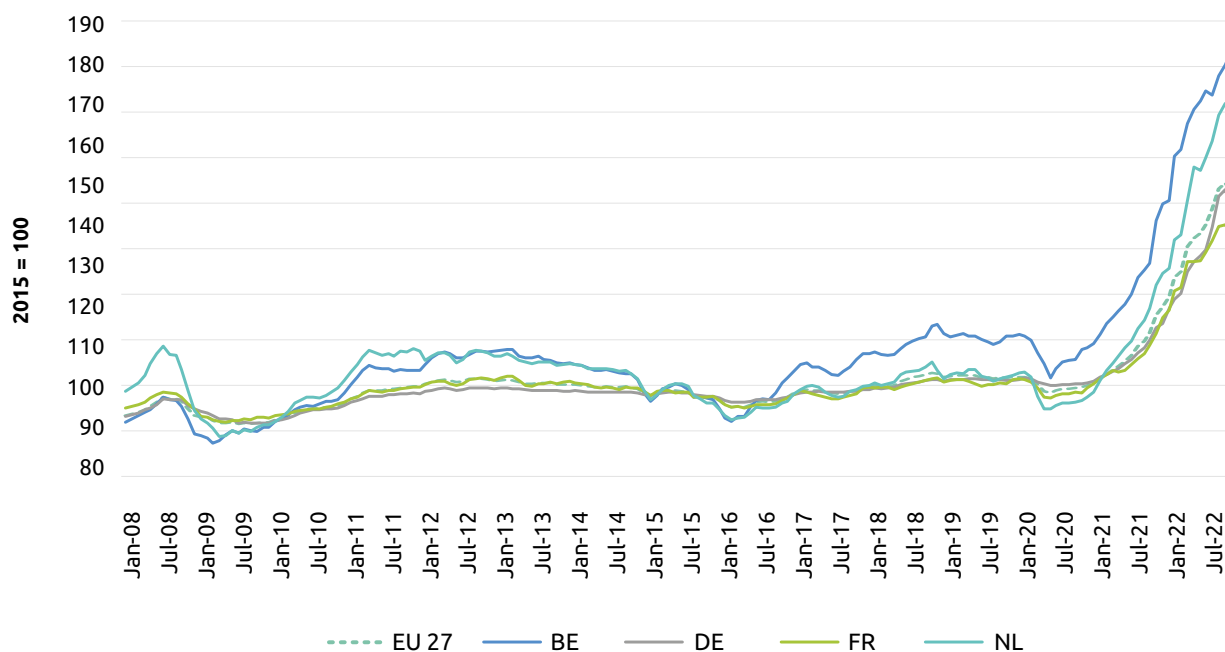
GRONDSTOFFEN- EN ENERGIEPRIJZEN HOUDEN PRODUCENTENPRIJZEN HOOG

Net zoals in de eerste jaahelft, zijn de hoge energie- en grondstoffenprijzen de kosten voor bedrijven blijven aanvuren, zeker in de industrie, waar die uitgavenposten relatief zwaar doorwegen. Dat uit zich in de ontwikkeling van de index van producentenprijzen, die verder is toegenomen in de tweede jaahelft.

De stijging sinds juni is wel minder uitgesproken dan in de eerste zes maanden van 2022 (14% geannuleerde groei tegenover 40% geannuleerde groei). Voor niet-energetische goederen betreft het een veel minder uitgesproken groei. Dat kan te maken hebben met de wereldwijde groeivertraging die voor bepaalde industriële goederen de opwaartse prijsdruk al wat van de ketel heeft gehaald. Dat betekent natuurlijk ook dat sommige delen van onze industrie nu minder in staat zijn de gestegen kosten door te rekenen.

GRAFIEK 4

Index van de producentenprijzen (totaal)

BRON Eurostat

DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG

Ook in vergelijking met onze buurlanden stijgen de totale producentenprijzen in ons land in de voorbije maanden wat trager (sinds juni: 5,7% versus 5 à 11%). Dat heeft natuurlijk vooral te maken met het feit dat de producentenprijzen in België in 2021 al veel sterker waren gestegen, namelijk 38% tegenover 18 à 33% in onze buurlanden, waardoor er natuurlijk minder ruimte overblijft voor verdere prijsstijgingen, wil men nog enigszins concurrentieel blijven.

Over een wat langere periode (sinds januari 2021) bekeken, zijn ook de niet-energetische producentenprijzen in België nog altijd beduidend sterker gestegen dan in onze buurlanden: +50% t.o.v. gemiddeld +34% voor intermediaire goederen, +15% t.o.v. +11% voor kapitaalgoederen en +23% t.o.v. +19% voor consumptiegoederen.

LOONKOSTENEXPLOSIË

Naarmate 2022 vordert, zijn het niet alleen de grondstoffen- en energieprijzen die de kostenexplosie opdrijven, maar ook de loonkosten.

Torenhoge energieprijzen hebben, naast een effect op producentenprijzen, immers ook een grote directe impact op de consumptieprijsinflatie. Die was in oktober gestegen tot meer dan 12%, waarvan meer dan de helft afkomstig was van de gestegen prijzen voor aardgas, elektriciteit en stookolie.

Dat heeft ertoe geleid dat de spilindex sinds augustus 2021 maar liefst zeven maal is overschreden. En in juni 2023 staat er (volgens de relatief optimistische vooruitzichten van het Federaal Planbureau) nog een achtste indexering op het programma. En het valt dus te vrezen dat het daar niet bij zal blijven. In januari staat er voor sommige sectoren, zoals het Aanvullend Paritair Comité voor de Bedienden (PC 200), de voedingsnijverheid, de horeca en de landbouw een enorme jaarlijkse indexering van ongeveer 11% gepland, nadat er vorig jaar in januari ook al ten belope van 3,6% was geïndexeerd (zie grafiek 5).

In het Technisch verslag van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven van eind oktober werd berekend dat uurloonkosten in België in de periode 2020-2024 met maar liefst 25% zullen stijgen, 5,7% meer dan in onze buurlanden.

Dat is een forse opwaartse correctie in vergelijking met de berekeningen van juni, waar de stijging over de periode 2020-2024 nog 20%, en maar 1,9% meer dan in onze buurlanden bedroeg. Dat heeft alles te maken met de snel voorthollende indexering in ons land die de uurloonkosten 4,4% sneller doet stijgen dan in juni verwacht.

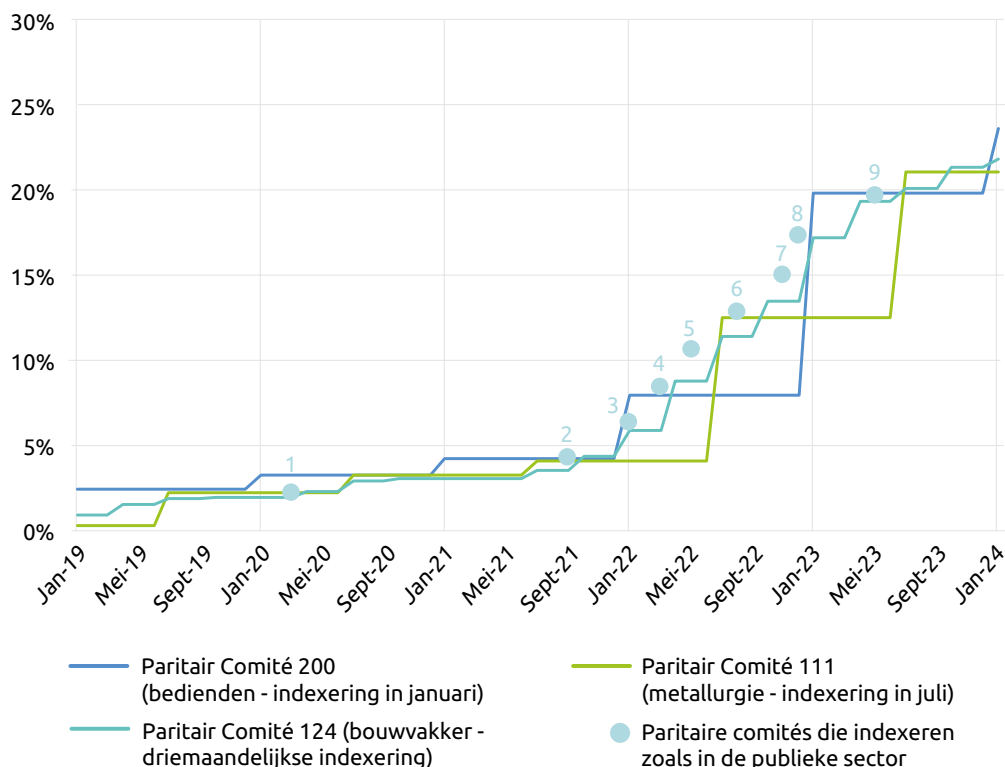
IN JANUARI STAAT ER VOOR SOMMIGE SECTOREN EEN ENORME JAARLIJKSE INDEXERING VAN ONGEVEER 11% GEPLAND

Dat resulteert in een forse stijging van de absolute loonkostenhandicap. Waar die in 2018 nog was teruggelopen tot minder dan 10%, zal die in 2022-2023 opnieuw toenemen tot 16% en zodoende de vooruitgang in de periode 2014-2018 volledig tenietdoen (zie grafiek 6).

Die cijfers houden bovendien nog geen rekening met andere toenames van loonkosten die zich voordoen via de loondrift (baremieke verhogingen, promoties of extralegale voordelen) gezien ze enkel de indexeringen in beschouwing nemen.

GRAFIEK 5

Voorthollende inflatie drijft loonkosten op via automatische loonindexering

BRON VBO o.b.v. FOD WASO en Federaal Planbureau

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

LOON-PRIJSSPIRAAL

Dergelijke automatische en directe loonkostenstijgingen zorgen voor een zeer snelle transmissie van de energie-prijsschok naar alle geledingen van onze economie, wat dan zou kunnen leiden tot een tweede ronde van prijsverhogingen voor niet-energetische goederen. Het risico bestaat dus dat we door de automatische loonindexering in een nefaste loon-prijsspiraal terechtkomen die veel intenser zal zijn en langer zal aanhouden dan in onze buurlanden.

De huidige ontwikkeling van de onderliggende inflatie (d.i. de inflatie exclusief energetische producten en verse voedingsproducten) duidt er trouwens op dat de loon-prijsspiraal al volop aan het draaien is. Na jarenlang uiterst stabiel te zijn gebleven tussen 1,5 en 1,75%, is ze sinds september 2021 sterk en aanhoudend toegenomen, om in december een niveau van liefst 7,3% te bereiken.

COMPETITIVITEIT

De situatie zoals ze zich vandaag ontwikkelt, vormt een groot en reëel risico voor het concurrentievermogen van onze bedrijven.

Zeker de industriesector staat onder zware druk. De internationale concurrentie met bedrijven van buiten Europa is momenteel al aartsmoelijk omdat de energieprijzen in andere werelddelen veel minder zijn gestegen. De gasprijs in de Verenigde Staten is bijvoorbeeld maar een fractie van de gasprijs voor Europese bedrijven.

Voor de Belgische industrie, die verantwoordelijk is voor het leeuwendeel van onze export, wordt die moeilijke internationale situatie dan ook nog gecombineerd met een sterkere toename van de (reeds hogere) loonkosten, wat ook haar positie tegenover Europese concurrenten ondermijnt. Eigen onderzoek wees op een mogelijk

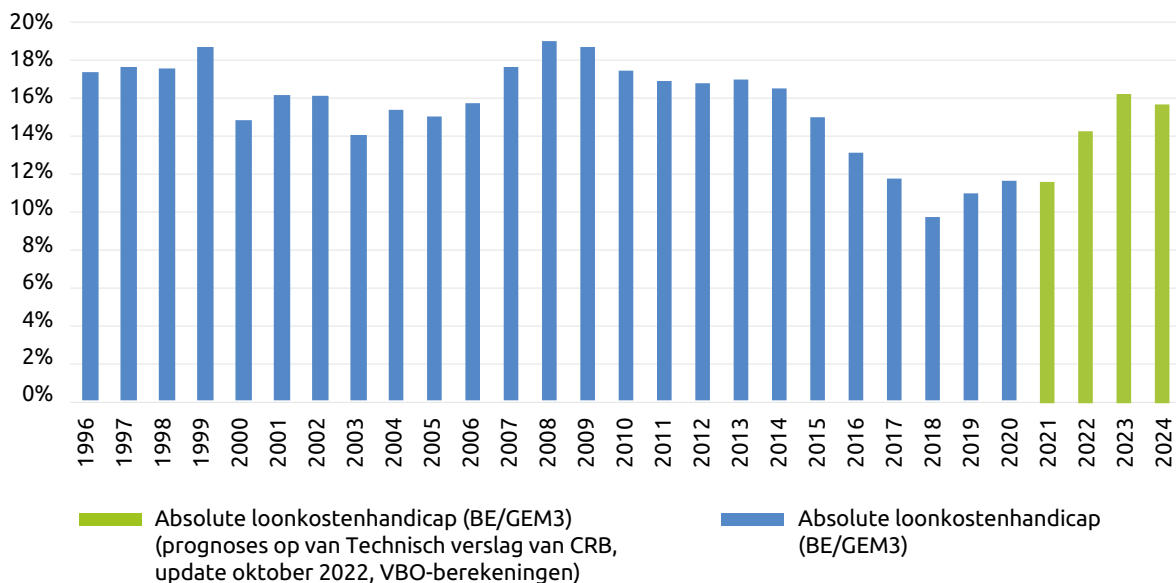
verband tussen de relatieve verloning van werknemers en zwakkere uitvoerprestaties voor België specifiek, waar dat voor een panel van andere Europese landen niet het geval was.

Hoe langer die situatie zich voordoet, hoe waarschijnlijker dat bepaalde investeringen niet hier maar in andere landen of werelddelen gerealiseerd worden, met alle gevolgen van dien voor toekomstige activiteit, tewerkstelling en welvaartscreatie.

Daarnaast is de overheidssteun voor bedrijven in het kader van de energiecrisis groter in sommige andere landen. Franse bedrijven zijn bijvoorbeeld door een regeringsmaatregel afgeschermd tegen sterke stijgingen van hun elektriciteitsprijzen. En ook Duitsland en Spanje nemen maatregelen om hun bedrijven beter te wapenen tegen de explosie van de energieprijzen.

GRAFIEK 6

De ontwikkeling van de absolute loonkostenhandicap in België t.o.v. zijn 3 buurlanden (DE, FR & NL)

BRON CRB en eigen berekeningen

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

ECONOMISCHE ACTIVITEIT

De resultaten van onze enquête van november wat betreft economische activiteit zijn behoorlijk somber en bevestigen zowel de vooruitzichten van de enquête van mei als de zwakke groei (+0,2%) in het derde kwartaal.

In de enquête van mei gaf 55% van de sectoren aan een vertraging van de economische activiteit te verwachten in de volgende zes maanden. Uiteindelijk hebben achteraf 60% van onze sectoren een daling gerapporteerd. Het gaat om de handelssector, de uitzendarbeid en een hele reeks industriële sectoren (chemie, staal, textiel, papier, hout &

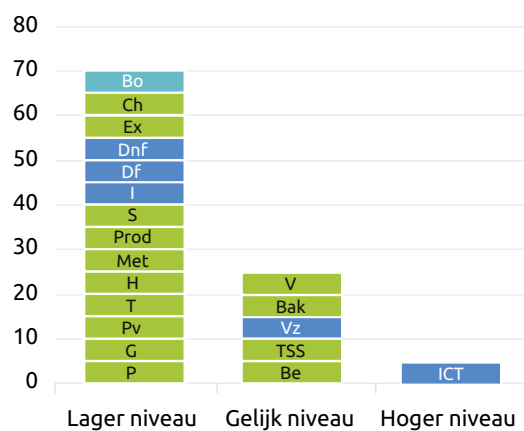
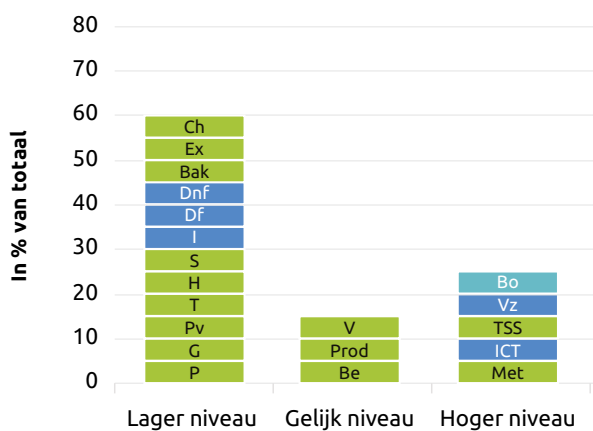
meubel, glas en andere bouwmaterialen) die zwaar worden getroffen door de energie- en de competitiviteitscrisis.

Voor de komende zes maanden verwachten zelfs 70% van de respondenten (14 sectoren op 20) een terugval van hun activiteit door een achteruitgang van de vraag of – in specifieke gevallen – door het moeten stilleggen van bepaalde activiteiten door de te hoge energiekosten. De overige sectoren verwachten in het beste geval een stagnatie, waarbij de neerwaartse risico's groter zijn dan de opwaartse.

GRAFIEK 7

Op welk peil ligt de economische activiteit vandaag in uw sector in vergelijking met 6 maanden geleden?

Op welk peil verwacht u dat de economische activiteit in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het huidige peil?

Enquête van november 2022

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

Bak: Baksteenfederatie, **Be:** Beheerder van gas- en elektriciteitsnetwerken, **Bo:** Bouw, **Ch:** Chemie, **Df:** Handel (food), **Dnf:** Handel (non-food), **Ex:** Ontginning, **G:** Glas, **H:** Hout, **I:** Interimarbeid, **ICT:** Informatie- en communicatietechnologie, **Met:** Leveranciers aan metaalproducenten, **P:** Papierfabrikanten, **Prod:** Production technology and mechatronics, **Pv:** Papierverwerkende nijverheid, **S:** Staalindustrie, **T:** Textiel, **TSS:** Transport solution systems, **V:** Voeding, **Vz:** Verzekeringen

Een van de sectoren die zeer sterk lijdt onder de extreem hoge energiekosten is de **chemiesector**. De kosten zijn er zo sterk gestegen dat het niet altijd meer rendabel is om in België te produceren. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de activiteit in de sector lager is dan zes maanden geleden. De subsector van de meststoffen (ammoniak) wordt bijvoorbeeld bijzonder hard getroffen. Voor de toekomst is er onzekerheid over de vraag. Daarbij speelt ook de hevige internationale concurrentie een rol. Duitsland beschikt immers eveneens over een grote chemiecluster en de mogelijkheid bestaat dat het een beroep kan doen op sterkere energiesteun vanwege de overheid, wat het in staat zou stellen prijzen minder op te trekken. Overigens zal pas volgend jaar de volledige impact van de energiecrisis voelbaar worden, zodra de nog lopende energiecontracten ten einde zijn gekomen en in de nieuw onderhandelde contracten de vigerende marktprijzen voor gas en elektriciteit zullen moeten worden betaald. Ook in de farma- en biotechnijverheid is de activiteit gedaald. Daar speelt vooral de terugval van de vaccinproductie in vergelijking met vorig jaar een rol. Samen met de chemiesector zijn farma en biotech goed voor ongeveer een derde van de Belgische uitvoer, maar die staat steeds meer onder druk door de energie- en de competitiviteitscrisis. De handelsbalans van basischemie is in de eerste jaarhelft al sterk verslechterd.

Een andere energie-intensieve sector is de **glasproductie en -transformatie**. Ook in die sector zijn er bij sommige bedrijven drastische productieverminderingen. Daarbij is het te duur en te gevaarlijk om de glasovens volledig stil te leggen, maar wordt een deel van het geproduceerde glas vernietigd en opnieuw gebruikt als grondstof. De hoge kosten zorgen er ook voor dat de export van bepaalde glasproducten naar de VS, waar de energiekosten veel minder zijn gestegen, bikkelharde concurrentie ondervindt en bijgevolg sterk onder druk staat. Andere glasproducten, zoals glasvezels of glasplaten die gebruikt worden in de bouwsector, kennen eerder Europese concurrentie, maar voor die producten maken de veel hogere loonkostenstijgingen bij ons de situatie moeilijker.

De productie en transformatie van **papier en karton** bevindt zich eveneens in een moeilijke situatie. De energiekosten wegen bijzonder zwaar door in dat productieproces. Daardoor wordt bepaalde productie stilgelegd en ontstaan er verderop in de keten dan weer toeleveringsproblemen. Daarnaast werkt de sector vaak met leveringscontracten voor langere duur, waardoor soms met verlies verkocht moet worden. Een voelbare afname van de vraag naar verpakkingen ligt ook in het vooruitzicht door de verwachte verzwakking van e-commerce in Europa (post-COVID-19) en van de activiteit in de Belgische **voedingsnijverheid**.

Die laatste staat namelijk voor een moeilijke periode. Veel Belgische voedingsbedrijven zijn immers bijzonder exportgericht (koekjes, chocolade, bier) en door de explosie van de kosten voor energie, lonen en landbouwproducten (graan, suiker, cacao) moeten zij ofwel interen op hun rendabiliteit ofwel hun exportprijzen (voor zover mogelijk) sterker optrekken dan de buitenlandse concurrenten. Maar meestal de twee samen ... In de voorbije zes maanden konden de activiteiten in die context nog stabiel worden gehouden en ook voor de komende zes maanden hoopt men daarop, maar het competitiviteitsprobleem zal toch meer en meer beginnen wegen. Op de binnenlandse markt speelt dan ook nog het probleem van de grensaankopen, vanwege de lagere prijzen in onze buurlanden. Dat is een fenomeen dat al langer bestaat maar in de huidige situatie almaar meer weegt op de sector. De voedingsprijzen waren in Frankrijk sowieso al lager nog voor deze inflatie-episode en de voedingsprijzen zijn er recent ook veel minder sterk gestegen. Daarbij zorgen ook de maatregelen van de Franse overheid (bv. de plafonnering van de elektriciteitsprijzen, een premie voor brandstof en steun aan de bedrijven zelf) voor een minder sterke stijging van de prijzen van Franse producten. En volgend jaar zal het er voor de Belgische voedingsnijverheid niet makkelijker op worden. Zij is immers een van de sectoren waar de lonen in januari met bijna 11% zullen worden geïndexeerd. Als dan ook nog de vaste energiecontracten aflopen bij die bedrijven, die vaak werken met grote koelinstallaties of bakovens, kunnen de kosten nog eens sterk verhogen.

DOOR DE KOSTENEXPLOSIË MOETEN VOEDINGSBEDRIJVEN OFWEL INTEREN OP HUN RENDABILITEIT, OFWEL HUN EXPORTPRIJZEN STERK OPTREKKEN, MAAR MEESTAL DE TWEE SAMEN

Ook in de **foodhandel** zijn grensaankopen een probleem. De sector is na de boom tijdens COVID-19 sterk teruggevallen en zit nu zelfs opnieuw onder het pre-COVID-19-niveau. Een van de grote problemen is dat de sterke stijgingen van de kosten in de voedingshandel (aankoopkosten voeding, loonkosten, huur) maar moeilijk doorgekend kunnen worden aangezien de foodhandel dicht bij de consument staat, die in de huidige omstandigheden steeds prijsbewuster wordt, en dat in een zeer concurrentiële omgeving. In de non-foodhandel is het beeld gemengd. Enkele subsectoren zijn sinds het einde van de COVID-19-restricties wat aan de beterhand, maar

ook zij zullen in de komende maanden wellicht lijden onder de sterke daling van het consumentenvertrouwen. Enkele productcategorieën in de non-foodhandel (fashion, parfumerieën, elektro ...) zijn inderdaad erg gevoelig voor conjunctuurschommelingen.

De **hout- en meubelsector** kende in de eerste jaarthelft een forse daling van de verkochte volumes: -12% in de houtsector en -11% in de meubelsector. Die dalingen doen zich echter voor t.o.v. een ongewoon sterk voorgaand jaar (2021). Veel consumenten besteedden tijdens de lockdowns immers een deel van hun sparen aan verbeteringen in en rond het huis. Sindsdien is de vraag echter teruggevallen omdat de consument weer meer uitgeeft aan andere producten (reizen, horeca) en recentelijk ook meer de vinger op de knip houdt door de energiecrisis. Ook met die volumedalingen bevindt de hout- en meubelsector zich nog boven het niveau van voor COVID-19, maar men vreest daar de komende maanden opnieuw onder te zakken. De tweede jaarthelft is bovendien nog slechter gestart.

In de **textielsector** was de daling van het verhandeld volume in de eerste jaarthelft minder groot (-3%) maar de sector had het al langer moeilijk. Terwijl de meubelsector zich meer op de binnenlandse markt toespitst, is de textielsector meer gericht op export. De sterk stijgende loonkosten maken het steeds moeilijker om competitief te blijven tegenover concurrenten uit Turkije, Noord-Afrika en Azië. In de subsector van de gareproductie liggen de bedrijven bijvoorbeeld tijdelijk stil omwille van rendabiliteitsoverwegingen en is er ook één geval van delocalisatie.

Er waren echter ook sectoren waar de activiteit standhield of zelfs toenam de afgelopen zes maanden. Toch zijn de vooruitzichten ook voor die sectoren grotendeels negatief. In eerste instantie betreft het een aantal industriële sectoren die nog nagenoten van het herstel na de heropening van de economie.

De producenten van **transportmiddelen** kenden tijdens de lockdowns bijvoorbeeld een zeer sterke terugval van de vraag naar alles wat te maken had met vliegtuigonderdelen, bussen etc. Het krachtige herstel na de heropening in combinatie met problemen in de aanvoerketens heeft ervoor gezorgd dat er nog heel wat productieachterstand ingehaald diende te worden, waardoor het activiteitsniveau tot nu toe op peil bleef, maar het betreft eigenlijk gewoon inhaalactiviteit. Gebrek aan onderdelen blijft ook nu nog een probleem voor de sector.

De vraag naar personenwagens heeft in de voorbije maanden wel een algemene daling gekend en dat raakt voornamelijk de producenten van alle mogelijke wagenonderdelen. De Belgische wagenassemblagebedrijven zijn echter afhankelijk van de vraag naar het specifieke model of merk dat zij produceren. Aangezien de Belgische fabrieken vooral elektrische voertuigen produceren, zijn zij beter bestand tegen de conjunctuurverslechtering. De komende zes maanden zullen de activiteiten er ook op peil kunnen blijven o.a. omdat veel bestellingen uit het verleden nog afgewerkt moeten worden, maar vanaf midden 2023 zal de vertraging in de vraag die zich nu voordoet, wel voelbaar worden. Hetzelfde fenomeen doet zich voor in de sectoren van **de machinebouw/mechanica** en **de metalen**.

Anderzijds komen die sectoren ook steeds meer onder druk te staan door een verslechtering van hun concurrentiepositie. Dezelfde sectoren in Duitsland kunnen, net zoals het geval is voor de chemische sector, een beroep doen op meer steun van de overheid. Een groter probleem op lange termijn is natuurlijk de veel sterkere toename van de loonkosten bij ons. In de Duitse metaalsector is er bijvoorbeeld een volledig belastingvrije eenmalige premie voorzien om de werknemers tijdelijk te ondersteunen, terwijl de Belgische metaalverwerkende bedrijven te maken krijgen met een permanente verhoging van de loonkosten door de automatische indexering.

De **bouwsector** kende een sterke stijging van de vraag tijdens de coronapandemie dankzij lage rentevoeten en talrijke verbouwingswerken in en rond de gezinswoning die gefinancierd werden met het spaaroverschot dat in die periode werd opgebouwd. Sindsdien bleven de orderboeken vrij goed gevuld en hebben de hoge energiekosten geleid tot een toename van renovatiewerken om energetische efficiëntie te verhogen, wat zich in de eerste jaarthelft uitte in een hoger activiteitsniveau. De toekomstperspectieven zijn echter onzeker, met enkele neerwaartse risico's. Een van de zaken die de sector kan ondersteunen zijn investeringen van de gewesten en de te verwachten bijkomende activiteiten uit het relanceplan. Het risico bestaat echter dat die investeringen uitgesteld zullen worden om andere steunmaatregelen te kunnen financieren. Anderzijds zijn de investeringen van de bedrijven in industrie- en kantoorgebouwen sterk aan het terugvallen (zie verder) en zullen gezinnen hun investeringen in nieuwe woningen waarschijnlijk meer en meer beginnen uitstellen.

Enkel in de **ICT**-sector wordt de komende zes maanden een groei verwacht door de verdere digitalisering van onze economie. Het grootste obstakel in die sector blijft een gebrek aan gekwalificeerd personeel, een element dat in veel sectoren aanwezig blijft.

In de **financiële sectoren** was de situatie de afgelopen zes maanden al bij al nog positief. De **verzekerings-sector** was een van de weinige sectoren waarin de activiteit hoger lag dan een paar maanden geleden, maar dat was vooral te wijten aan een inhaalbeweging na het gedaalde incasso tijdens de coronajaren.

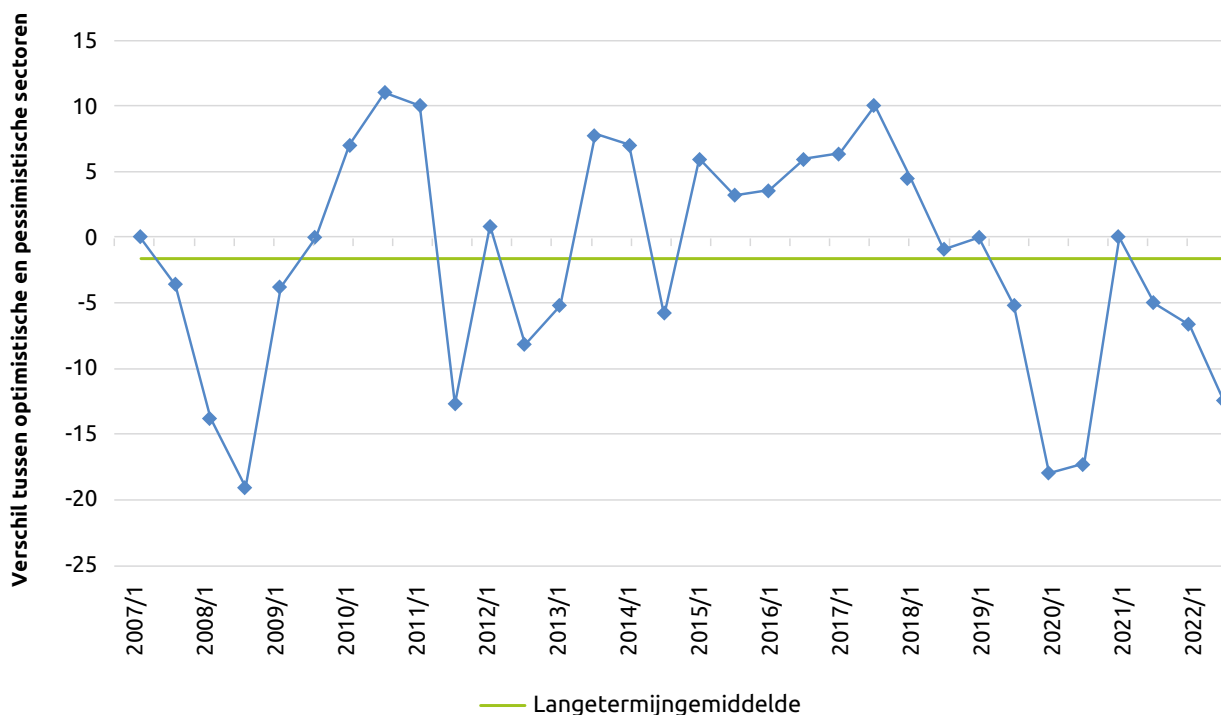
De **bankensector** heeft op zijn beurt kunnen genieten van de langverwachte renteverhogingen, wat een positieve invloed heeft op zijn kernactiviteiten (de rentemarge). De verwachting is dat de rente nog een tijdje verder zal toenemen. Omdat veel mensen de stijging van de hypotheekrente nog voor wilden zijn,

was het tweede kwartaal overigens een topkwartaal inzake afgesloten hypothecaire kredieten, maar sindsdien dalen de nieuwe aanvragen. Vooral nog wordt er geen toename van wanbetalingen of niet-performante leningen vastgesteld.

We kunnen dat alles samenvatten met de synthetische conjunctuurindicator van het VBO (die het verschil meet tussen het aantal sectoren dat optimistisch en pessimistisch is over de nabije toekomst). Die is in november verder gedaald tot een peil dat vergelijkbaar is met dat van 2011 bij het uitbreken van de eurocrisis. Enkel tijdens het dieptepunt van de financiële crisis en de coronapandemie waren de sectoren nog iets pessimistischer, een trend die we nog zullen terugzien in onze andere indicatoren.

GRAFIEK 8

Economische activiteit in de komende 6 maanden

BRON VBO-conjunctuurenquête

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

RENDABILITEIT

Zoals we tot nu toe al een aantal keer hebben aangehaald en besproken, heeft de energiecrisis in enkele (sub)sectoren de rendabiliteit zodanig onder druk gezet dat de productie er stilgelegd wordt. Vooral in de energie-intensieve industrie staat de rendabiliteit zwaar onder druk.

Anderzijds heeft de sterke toename van energiekosten via de inflatie en de daaropvolgende automatische indexerings zich al omgezet in forse loonkostenverhogingen voor onze volledige economie.

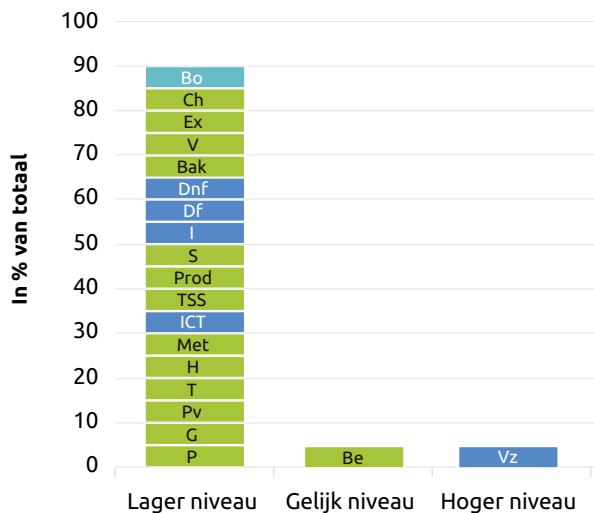
Uit de antwoorden op onze enquêtevragen blijkt dat maar liefst 90% van de sectoren aangaf dat hun rendabiliteit erop achteruit is gegaan de afgelopen zes maanden, ook

voor sectoren waar er meer activiteit was in dezelfde periode zoals de ICT-sector of de bouwsector. De verwachtingen voor de toekomst zijn eveneens negatief, nog eens 95% verwacht dat de rendabiliteit verder zal afnemen, naarmate vaste energiecontracten ten einde lopen en de loonkosten in elke sector toegenomen zullen zijn als alle sectoren hebben geïndexeerd.

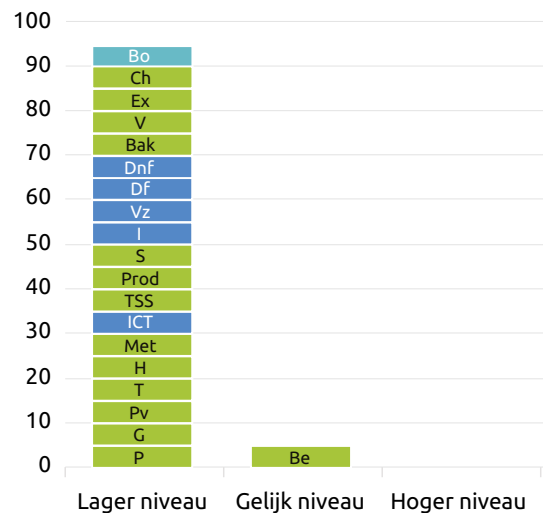
De enquêteresultaten duiden met andere woorden op een omvangrijke en universele achteruitgang van de rendabiliteit in onze economie. Dat komt overeen met de voorspellingen van de Nationale Bank en het Federaal Planbureau, die een sterke daling van de macro-economische bruto- en nettomargevoet voorspellen (-5 procentpunten).

GRAFIEK 9

Op welk peil ligt de rendabiliteit vandaag in uw sector in vergelijking met 6 maanden geleden?

Op welk peil verwacht u dat de rendabiliteit in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het huidige peil?

Enquête van november 2022

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

Ondernemingen zijn immers niet in staat de sterk gestegen kosten volledig door te rekenen en moeten een deel ervan dus absorberen in hun winstmarges of zelfs met verlies verkopen. Wij hebben in onze enquête de sectoren ook gevraagd wat de meest voorkomende maatregelen zijn die hun ondernemingen toepassen om daarmee om te gaan.

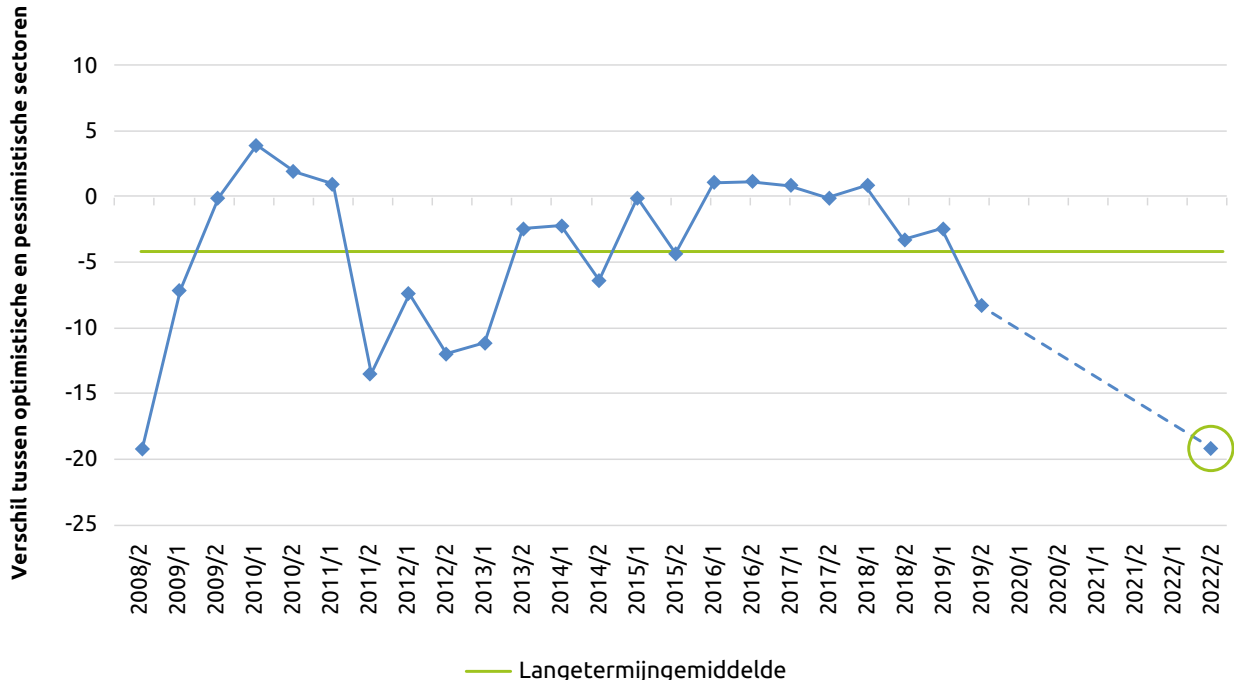
De meest vermelde maatregel betreft, niet onverwacht, energiebesparende maatregelen en energie-efficiëntie. In de tweede plaats grijpen ondernemingen naar het principe "kosten die je niet maakt hoeft je niet te financieren": het gaat dan om het beperken of zelfs tijdelijk stilleggen van activiteiten en tijdelijke werkloosheid. Naast die maatregelen om energiekosten aan te pakken, werd ook automatiseren frequent vermeld om de loonkosten te drukken. Ten slotte werd hier en daar ook gesproken over minder aanwerven in ons land of delocaliseren, wat toch verontrustende signalen zijn.

Door de uitzonderlijke omstandigheden tijdens de coronapandemie werden de verwachtingen over rendabiliteit een tijd niet meer bevestigd, waardoor er een breuk is in de tijdreeks van onze synthetische indicator. In deze editie van onze enquête hebben we besloten de vraag opnieuw te stellen. Ondanks de ontbrekende waarden is de situatie vrij duidelijk: het pessimisme wat betreft rendabiliteit is even groot als tijdens de financiële crisis.

Door de scherpe daling van rendabiliteit en competitiviteit zullen bedrijven ook geneigd zijn hun geplande investeringen uit te stellen of te reduceren, behalve dan investeringen die expliciet tot doel hebben het energieverbruik te verlagen of energie te produceren via duurzame energiebronnen.

GRAFIEK 10

Rendabiliteit in de komende 6 maanden

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

INVESTERINGEN

Dat zien we ook duidelijk terug in de resultaten van onze enquête bij de sectorfederaties, waar de investeringsplannen in de meeste sectoren werden teruggeschroefd en de vooruitzichten nog verslechteren.

Terwijl in de vorige enquête ongeveer 30% van de sectoren een lager investeringsniveau verwachtte, is de situatie sindsdien sterker achteruitgegaan dan initieel ingeschat: uiteindelijk rapporteerde meer dan de helft van de sectoren een daling van de investeringen voor die periode. De komende zes maanden verwacht twee op de drie sectoren een verdere daling van het investeringsniveau.

De enige sector die van plan is de investeringen op te drijven, is de ICT-sector die geniet van de digitalisering. Daarnaast gaf bijvoorbeeld de baksteensector aan dat hun activiteits- en investeringsniveau afhankelijk is van de activiteit in de bouwsector. Hun antwoord is er dus één met grote onzekerheid. De bouwsector zelf gaf aan dat de dalende investeringen van bedrijven een pijnpunt vormen voor de sector en dat zien we gereflecteerd in de enquêteresultaten.

De **bankensector** bevestigt de vaststelling die reeds in de vorige editie werd gedaan: de samenstelling van nieuwe leningen aan ondernemingen is gekanteld naar meer leningen op korte termijn om de continuïteit op het vlak van liquiditeit en bedrijfskapitaal te verzekeren, ten koste van leningen op lange termijn om grote investeringen te financieren.

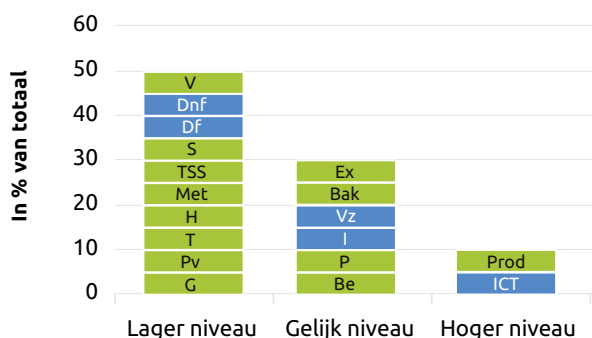
Wanneer we kijken naar de investeringsmotieven, dan liggen die in grote mate in lijn met de vorige editie en de antwoorden hierboven. Voor 40% van de sectoren is uitbreiding helemaal niet belangrijk, nogmaals bevestiging van een vertragende economie en rendabiliteit die onder druk staat.

Toch kunnen we enkele belangrijke ontwikkelingen vaststellen. Het belang (weergegeven door het aandeel van “zeer belangrijk” in het totaal aantal antwoorden) van innovatie, energie-efficiëntie en rationalisatie is sterk toegenomen en voor die laatste twee nagenoeg verdubbeld. Voor innovatie steeg het aantal antwoorden met “zeer belangrijk” van 60% (vorige editie) naar 83%, voor energie-efficiëntie van 35% naar 75% en voor rationalisatie van 20% naar 42%. Die evoluties tonen nog maar eens hoe de crisis steeds zwaarder begint te wegen op de ondernemingen en hoe hun investeringsplannen zich daaraan aanpassen.

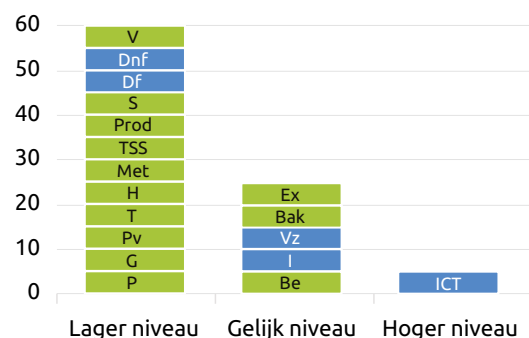
Nadat onze synthetische indicator reeds in de vorige editie was omgeslagen, is hij in de voorbije maanden verder gedaald. Historisch gezien was, uitgezonderd tijdens de coronaperiode, het pessimisme over toekomstige investeringen volgens onze synthetische indicator sinds 2009 nooit zo laag.

GRAFIEK 11

Op welk peil liggen de investeringen vandaag in uw sector in vergelijking met 6 maanden geleden?

Op welk peil verwacht u dat de investeringen in uw sector over 6 maanden zullen liggen in vergelijking met het huidige peil?

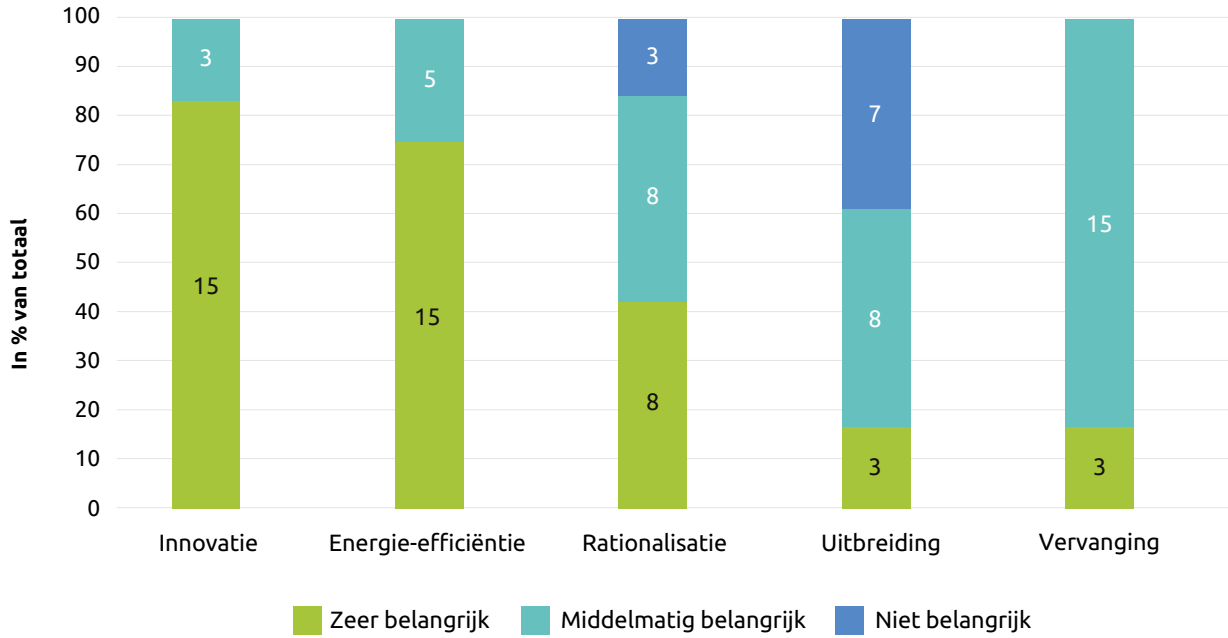

Enquête van november 2022

[DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG](#)

GRAFIEK 12

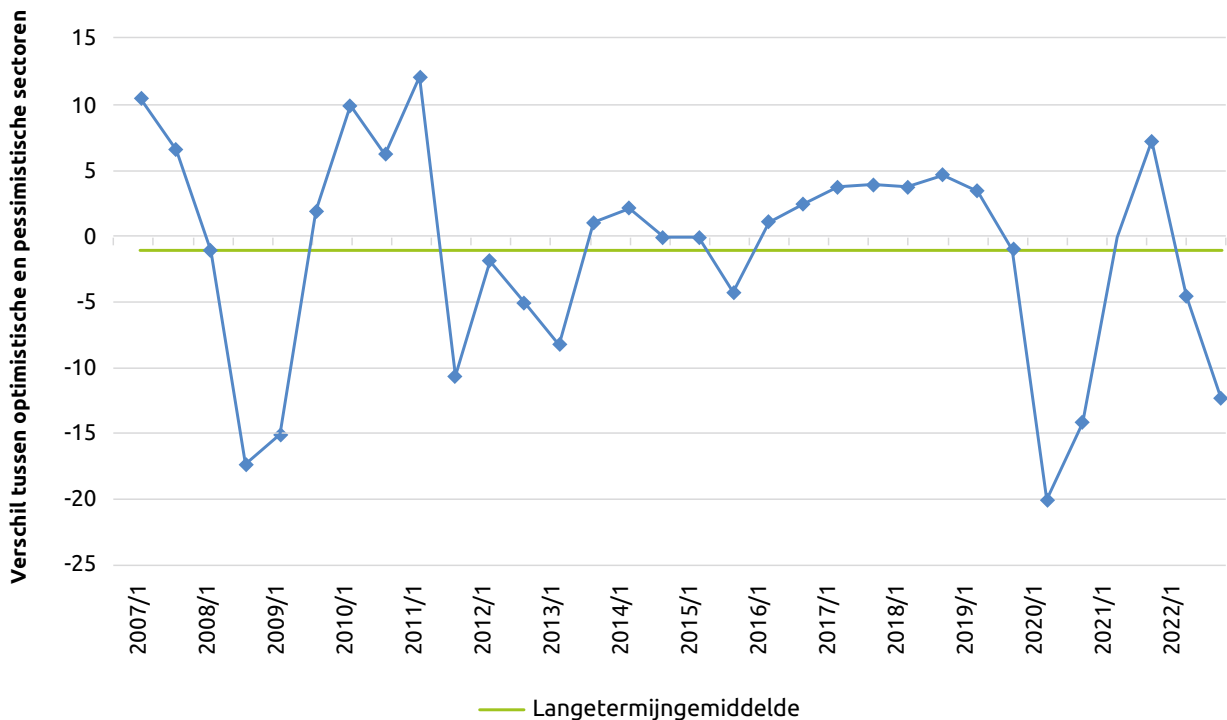
Investeringsmotieven

DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG

GRAFIEK 13

Investerings in de komende 6 maanden

DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG

ARBEIDSMARKT

Doorgaans is werkgelegenheid één van de economische variabelen die met vertraging conjunctuurontwikkelingen volgen. Dat zien we ook in de enquêteantwoorden. Bij 2 op de 3 sectorfederaties lag de tewerkstelling nog op hetzelfde niveau of hoger dan zes maanden geleden terwijl activiteits-, rendabiliteits- en investeringsniveaus in de meeste sectoren in die periode al fikse dalingen en vertragingen lieten optekenen.

De interimsector, waar tewerkstelling veel conjunctuurgevoeliger is, vertoonde wel al een daling op het vlak van activiteit de afgelopen zes maanden. Vooral in logistiek, transport, retail en industrie werden minder uitzendkrachten gevraagd. In de komende zes maanden zal de tewerkstelling al meer de algemene activiteitsontwikkeling beginnen volgen: de meerderheid van onze sectoren geeft aan in het komende halfjaar een lager tewerkstellingsniveau te verwachten.

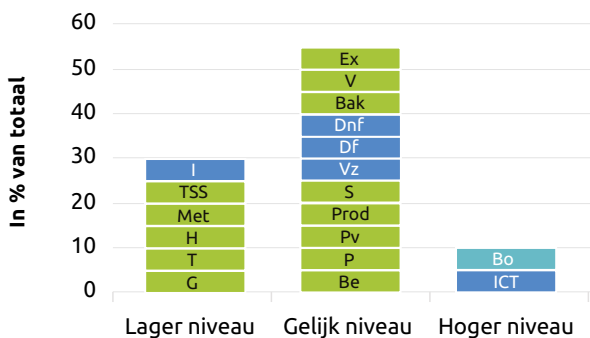
De explosie van de gas- en elektriciteitsprijzen heeft daarnaast ook geleid tot een toename in tijdelijke werkloosheid omwille van economische redenen, voornamelijk in de industrie. Volgens cijfers van de RVA werd het nieuwe systeem van tijdelijke werkloosheid omwille van de energiecrisis in oktober al voor 47.000 werknemers aangevraagd en voor 18.000 werknemers ook effectief toegepast.

Terzelfdertijd houdt de schaarste op de arbeidsmarkt aan. Vele sectoren geven aan dat ze, naast de reeds beschreven problemen en vertraging van de economie, nog steeds moeite hebben om vacatures in te vullen. Dat wordt bevestigd door de nog steeds hoge vacaturegraad, die net geen 5% bedroeg in het tweede kwartaal. Dat is een peil dat ver boven het Europese gemiddelde ligt (3,2%). Hoewel de schaarste sterk toenam door het krachtige post-COVID-19-herstel, is ze in hoge mate van structurele aard. In eerste instantie betreft het een kwantitatief probleem. De natuurlijke uitstroom wordt door de vergrijzing elk jaar intensiever en wordt niet meer gecompenseerd door de instroom. Het tweede probleem is kwalitatief. Er is steeds meer vraag naar specifieke en/of geschoolde profielen, onder meer door de continue digitalisering en automatisering maar ook door de verschuivingen die er in de arbeidsmarkt zijn geweest door de verschillende lockdowns.

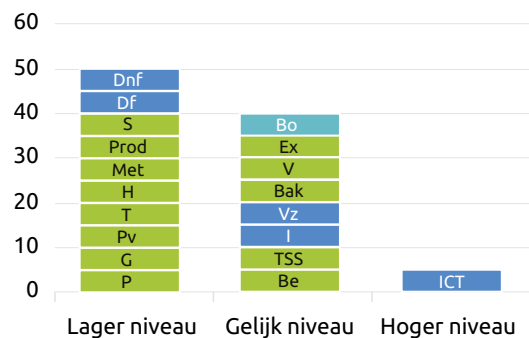
Die schaarste op de arbeidsmarkt is niet zonder gevolgen. Enerzijds vormt ze een rem op het potentiële niveau van onze economische activiteit en toekomstige groei omdat ondernemingen de mensen niet kunnen vinden. Anderzijds zorgt de 'war for talent' ook voor loon drift omdat ondernemingen meer uit de kast moeten halen om geschikte werknemers aan te trekken. Dat dreigt de reeds uitermate sterke loonkostenstijgingen door de indexering nog verder aan te scherpen.

GRAFIEK 14

Op welk peil ligt de tewerkstelling vandaag in uw sector in vergelijking met 6 maanden geleden?

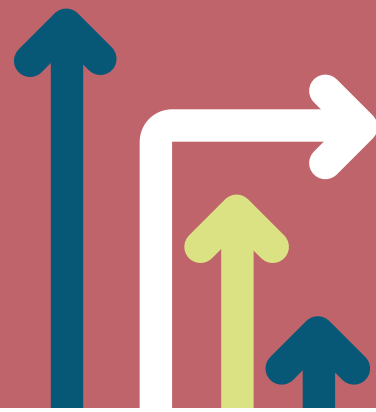
Op welk peil verwacht u dat de tewerkstelling in uw sector over 6 maanden zal liggen in vergelijking met het huidige peil?

Enquête van november 2022

DOWNLOAD GRAFIEK IN JPEG

VOORUITZICHTEN EN RISICO'S

Eind 2022 bevindt de Belgische economie zich midden in een ernstige groeivertraging die zal uitmonden in een recessie. Waar de economische activiteit in de eerste maanden nog robuust was, begon de krachtige inflatieversnelling (de ergste sinds de jaren 70) duidelijk te wegen op de groei in het derde kwartaal. In het laatste kwartaal van 2022 zal de groei tot stilstand komen en bij het begin van 2023 zelfs negatief worden. Een recessie in de eerste jaarhelft is dan ook waarschijnlijk.

Dé economische variabele die met alle krantenkoppen ging lopen dit jaar was de inflatie. Hoewel het inflatiecijfer daalde in november, steeg de onderliggende inflatie onverminderd door naar 7,3%. Aangezien de kostenexplosie begin 2023 nog verder aangevuurd zal worden door de zeer grote jaarlijkse indexering in enkele sectoren, door het verlopen van vele vaste energiecontracten en een blijvend zwakke euro, verwachten we dat de kerninflatie nog even zal doorstijgen en een piek bereikt in de eerste jaarhelft van 2023 terwijl de inflatie zelf al wat kan dalen, maar niet zoveel als door een aantal conjunctuurinstituten wordt verwacht. Voor 2023 verwachten we een jaargemiddelde inflatie van ongeveer 5%. Een daling vooral veroorzaakt door basiseffecten als gevolg van de dalende energieprijzen, maar met een jaargemiddelde onderliggende inflatie die nog rond de 6 à 7% zal blijven hangen als gevolg van de verder draaiende loon-prijsspiraal.

Het grote **risico** voor 2023 is dat de inflatie nog persistenter blijkt te zijn dan ons basisscenario, met nog één of zelfs twee indexeringen meer dan het Federaal Planbureau momenteel inschat. In dat scenario zouden de loonkosten nog sterker toenemen en zouden we afstevnen op een absolute loonkostenhandicap van 20%! Dat zou het concurrentievermogen van onze ondernemingen nog meer onderuithalen.

Wat betreft de binnenlandse vraag verwachten we dat de **particuliere consumptie** nog kan blijven groeien in 2023. Ten eerste wordt het reëel beschikbaar inkomen, in tegenstelling tot andere Europese landen, gestut door de automatische loonindexering. In het begin van het eerste kwartaal komt er voor vele werknemers een indexering van 11%. Daarnaast zal de gemiddelde spaarquote van de gezinnen verder afnemen naar het niveau van voor de coronaschok en zodoende de consumptiegroei ondersteunen. De grote onzekerheid zal die groei echter wel wat temperen.

Het voornaamste directe slachtoffer van het huidig economisch klimaat zullen de **investeringen** zijn. De moeilijke financiële situatie en/of de grote onzekerheid zetten zowel ondernemingen als gezinnen ertoe aan hun geplande investeringen uit te stellen. De groei van de bedrijfsinvesteringen was in de loop van 2022 al negatief geworden en het lijkt zeer waarschijnlijk dat dit in 2023 verdergezet wordt, met wellicht een vrij laag bodemniveau in de loop van 2023. Ook de gezinsinvesteringen in woningen zijn aan het haperen. De grote onzekerheid en stijging van de hypotheekrente heeft er een rem op gezet. Overheidsinvesteringen zullen ten gevolge van het relanceplan wel nog een groei kennen. En ook de traditionele investeringscyclus bij de lokale besturen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen kan de overheidsinvesteringen ondersteunen.

De vertraging van de wereldeconomie, en al zeker van onze handelspartners bij wie de groei nog trager is, zet een rem op onze **handel**. Mede door het verlies aan concurrentievermogen zal onze export aan kracht verliezen en een negatieve groei kennen in het vierde kwartaal van dit jaar en het eerste kwartaal van volgend jaar, gevolgd door een relatief zwakke groei in de daaropvolgende kwartalen. Onze invoer zal een sterkere groei kennen dan onze uitvoer door onze eveneens verminderde binnenlandse competitiviteit (imports substitutie).

IN DE EERSTE HELFT VAN 2023 ZAL DE BELGISCHE ECONOMIE KRIMPEN, MET EEN JAARGEMIDDELDE GROEI VAN -0,5 À -1% TOT GEVOLG

Dat zorgt ervoor dat de netto-export een aanzienlijke negatieve groeibijdrage (-0,5%) zal leveren in 2023. Onze handelsbalans (ook excl. energie) zal in 2023 aanzienlijk negatief worden. Een tweede belangrijk risico is dat onze exportgerichte industrie nog meer te lijden krijgt onder de verzwakte competitiviteit dan in ons basis-scenario. Zeker als de inflatie persistenter blijft en de loonindexering nog problematischer wordt dreigen we nog meer marktaandeel te verliezen.

Enig lichtpuntje kan de **arbeidsmarkt** zijn die tot dusver standhoudt in deze woelige wateren. Dat houdt ongetwijfeld verband met het grote demografische deficit op onze arbeidsmarkt (veel meer personen die de arbeidsmarkt verlaten dan ertoe toetreden), maar kan ook gewoon te maken hebben met de vertraging waarmee werkgelegenheid de conjunctuur doorgaans volgt. De echte impact van de energie- en loonkosten crisis zal zich allicht pas volgend jaar ten volle manifesteren. Dat is ook waarop vooruitlopende arbeidsmarktindicatoren wijzen. Wij verwachten in ons basis scenario voor 2023 een stagnatie of licht positieve groei van de werkgelegenheid. Een blijvend probleem dat zelfs in deze omstandigheden niet direct zal verdwijnen, is de moeilijkheid om bepaalde (vooral technische) profielen in te vullen.

Op langere termijn blijven de **overheidsfinanciën** zorgen baren. Het krachtige economische herstel ten gevolge van COVID-19 in 2021 en de hoge inflatie in 2022 hebben dan wel voor een daling van onze schuldenlast gezorgd, de ramingen voor de komende jaren wijzen op een continue toename ervan. Dat heeft alles te maken met de structurele verhoging van de overheidsuitgaven en een blijvend tekort. Enerzijds is een deel van de (tijdelijke) uitgaven inzake ondersteuning tijdens de coronapandemie en de inflatiecrisis permanent geworden, anderzijds spelen structurele effecten zoals de vergrijzing, die zowel pensioen- als gezondheidskosten jaar na jaar opdrijven, maar ook de talrijke en grote investeringen die nodig zijn

in het kader van de transitie naar een klimaatneutrale economie en samenleving. Sinds dit jaar kunnen we daar mogelijk ook nog structureel hogere uitgaven aan defensie aan toevoegen ten gevolge van de Russische invasie van Oekraïne en een hernieuwd engagement om de NATO-doelstelling van 2% van het bbp te halen.

De snelle verstrakking van het monetair beleid van de ECB heeft ook een einde gemaakt aan de zeer lage middellange- en langetermijnrentevoeten waaraan onze overheid het afgelopen decennium heeft kunnen lenen. Een sneeuwbal effect lijkt echter weinig waarschijnlijk net omdat er zoveel tijd is geweest om de rentelasten op onze schuld te verminderen en de gemiddelde looptijd te verlengen. Ook naar de toekomst toe is het risico daarop beperkt. De rentevoeten van de ECB zullen zelfs in het huidige inflatieklimaat plafonneren op een niveau dat historisch gezien niet erg hoog is en zullen bij een volgende versoepeling terugzakken naar lage niveaus. De reden daarvoor zijn structurele elementen die de globale rentevoeten drukken. De vergrijzing in vele ontwikkelde economieën, maar ook in China bijvoorbeeld, zal voor een groot spaaroverschot blijven zorgen, waardoor rentevoeten laag blijven zoals afgelopen decennium. Desondanks blijft het zo dat we volgens ons huidige traject bijzonder weinig ruimte hebben om toekomstige crisissen op te vangen.

Als we al die elementen in acht nemen, dan verwachten wij dat de Belgische economie 2022 afsluit met een krimp in het laatste kwartaal, maar met een positief jaarcijfer (+2,8%) door een sterkere eerste jaarhelft (vooral dankzij basiseffecten). In 2023 valt eerder de omgekeerde beweging te verwachten, met een krimp in de eerste jaarhelft en een voorzichtig herstel in de tweede. Voor 2023 in zijn geheel zou de economie met 0,5 à 1% krimpen.

Veranderingspercentages (Tenzij anders vermeld)

	2020	2021	2022r	2023r
BINNENLANDSE VRAAG	-5,6	5,2	1,6	0,6
Particuliere consumptie	-8,3	5,5	4,0	1,0
Publieke consumptie	0,0	4,8	-0,4	1,6
Investerings	-5,1	4,8	-1,6	-1,1
Woningen	-7,1	7,9	2,3	-0,6
Bedrijven	-5,4	3,9	-2,0	-2,0
Overheid	0,1	5,2	-5,8	3,4
NETTO-UITVOER (Bijdrage aan groei)	0,4	0,6	0,4	-0,5
Uitvoer	-5,0	11,3	4,5	0,3
Invoer	-5,6	10,7	4,1	0,9
VOORRADEN (Bijdrage aan groei)	-0,3	0,4	1,0	-0,8
REËEL BBP	-5,4	6,1	2,8	-0,7

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het eerste halfjaar van 2023 wordt voor het Belgische bedrijfsleven uiterst moeilijk. Veel bedrijven zullen hun vaste contracten voor gas en elektriciteit in die periode ten einde zien lopen en daarna geconfronteerd worden met energieprijzen die zes- tot zevenmaal hoger liggen dan normaal. In totaal zal de explosie van de gas- en elektriciteitsprijzen de Belgische bedrijven ongeveer 26 miljard euro extra kosten.

Daarenboven zullen een aantal grote sectoren die rond de jaarwisseling indexeren (het aanvullend paritair comité van de bedienden (PC200), de voedingsnijverheid, de landbouw en de horeca) hun loonkosten in één klap met 11% zien stijgen. Maar ook in alle andere sectoren zijn de loonkosten door de indexering het voorbije anderhalf jaar minstens even sterk gestegen. Tussen midden 2021 en midden 2023 zal de loutere automatische loonindexering de loonkosten voor alle Belgische bedrijven met ongeveer 18% opdrijven, een kostenstijging met nog eens 25 à 30 miljard euro voor alle Belgische bedrijven samen.

In die context is het geen verrassing dat **al** onze sectorfederaties (op de beheerders van de distributienetten voor elektriciteit en gas na) een daling van hun rendabiliteit verwachten in de komende zes maanden. Een situatie die zich niet meer heeft voorgedaan sinds midden 2008, aan de vooravond van de financiële crisis.

Sommige bedrijven hebben zich al wat op die huidige en nog komende kostenexplosie voorbereid door hun verkoopprijzen (waar mogelijk) geleidelijk op te trekken en financiële buffers aan te leggen om periodes van operationeel verlies in de komende maanden te kunnen overbruggen/overleven. Voor veel andere bedrijven was dat tot nu toe echter geen optie omdat zij opereren in uiterst competitieve markten en hun klanten geen of nauwelijks prijsverhogingen tolereren. Zodra de kostensunami begin 2023 echter voor alle bedrijven effectief aan land zal zijn gekomen, zullen ook die laatsten moeten overgaan tot substantiële prijsverhogingen.

Dat heeft twee belangrijke gevolgen.

Enerzijds vrezen we, zoals hierboven aangegeven, dat de Belgische inflatie in 2023 hoger zal blijven dan momenteel verwacht door het FPB en de NBB, én vooral dat ze aanzienlijk hardnekkiger zal blijken te zijn dan in de ons omringende landen. Wat uiteraard betekent dat de loon-prijsspiraal langer zal blijven draaien en dat de loonkosten voor de bedrijven nog veel verder zullen ontsporen.

Anderzijds zullen alle prijsverhogingen die in de eerste maanden van 2023 nog in de pijn zitten, de Belgische producten nog verder uit de markt prijzen met op middellange termijn een aanzienlijke impact op de verkochte volumes zowel op de binnenlandse (zie bijvoorbeeld het fenomeen van de grensaankopen) als op de buitenlandse markt. De daling van onze exportmarktaandelen en de substitutie van binnenlandse aankopen door invoer worden de laatste maanden trouwens meer en meer duidelijk op onze handelsbalans (exclusief aardgas en aardolie), die zowel in juli als augustus voor het eerst sinds eind 2018 twee opeenvolgende maanden een tekort vertoonde, waarbij het huidige tekort substantieel (3 à 4 maal) hoger ligt dan toen. Dat is dus los van de impact van de hogere gas- en olieprijs die, omdat we er geen eigen productie van hebben en dus netto-invoerder zijn, een groot negatief effect hebben op het saldo van onze handelsbalans.

In die uiterst moeilijke en onzekere context schroeven de Belgische bedrijven hun investeringen vandaag al geleidelijk terug, ook om te zorgen voor voldoende cashflow-buffers. En te oordelen naar de antwoorden op onze enquête zal die neerwaartse investeringstendens in de komende maanden nog aan kracht winnen. Enkel de investeringen in innovatie, energiebesparing en arbeidsvervangende automatisering hebben in onze bedrijven momenteel nog de wind in de zeilen.

Dat alles leidt onvermijdelijk tot een groeivertraging die wellicht groter zal zijn dan wat de meeste conjunctuurinstituten vandaag verwachten. Wij mikken op een recessie die zijn dieptepunt pas zal kennen rond het midden van 2023. Pas tegen eind 2023 kan er zich een voorzichtig conjunctureel herstel aftekenen. Jaargemiddeld zou de Belgische economie in 2023 een krimp kennen van -0,5 à -1%.

Belangrijker is echter dat met de sterk opgelopen concurrentiekrachthandicap inzake energie en loonkosten, ons economisch groeipotentieel op lange termijn ernstig is aangetast.

En dat is natuurlijk buitengewoon slecht nieuws voor de betaalbaarheid van onze overheidsschuld en onze pensioenen, die beide op zich al op relatief wankelende benen staan.

Ook valt het niet uit te sluiten dat de combinatie van een relatief hardnekkige inflatie en een slabakkende competitiviteit met daarbovenop een hoog tweelingtekort op de overheidsrekening en op de lopende rekening van de betalingsbalans, de Belgische langetermijnrente onder opwaartse druk zal beginnen plaatsen.

Dan zullen de omstandigheden om de broodnodige hervormingen door te voeren allicht een stuk minder aangenaam zijn dan wanneer vandaag zou worden ingegrepen ...

BELEIDSAANBEVELINGEN

Het is dus dringend tijd dat de verschillende regeringen die ons land rijk is, werk maken van structurele hervormingen die het groeipotentieel van onze economie en onze bedrijven op korte, middellange en lange termijn versterken.

Eerst en vooral is er nood aan een doortastend **competitiviteitspact** dat tot doel heeft de concurrentiekrachthandicap die we in 2022-2023 aan het opbouwen zijn (5,7%), zo snel mogelijk weer weg te werken.

Als eerste stap daarin is het alleszins noodzakelijk dat de federale regering zo snel mogelijk een KB neemt dat de loonnorm voor 2023-2024 vaststelt op 0%. Maar dat is op zich niet voldoende. Want zelfs met een reële loonblokkering gedurende 2 jaar zullen de Belgische bedrijven in 2024 nog altijd een extra loonkostenhandicap opbouwen van 5,7% t.o.v. de drie buurlanden. Louter als gevolg van de automatische loonindexering dus, die de loonkosten op twee jaar tijd al opdrijft met 18%.

Wat zeker **niet** wenselijk is, is om bovenop die enorme loonkostenstijgingen nog eens extra ruimte te creëren voor een eenmalige (energie)premie, zoals de regering blijkbaar beoogt met haar IPA-bemiddelingsvoorstel. Ook bedrijven die goede resultaten hebben geboekt in 2022 staan immers voor zeer zware uitdagingen in 2023 (einde vast energiecontract, indexering van 11%, tanende vraag ...) en zullen hun resterende vrije kasstromen goed kunnen gebruiken om te overleven en/of de minimaal noodzakelijke investeringen te verrichten.

Wat wel kan helpen is het structureel maken van de tijdelijke lastenverlaging van 7,07% van de patronale bijdragen, die is voorzien in het eerste halfjaar van 2023. Dat zou de handicap van 5,7% alvast kunnen terugbrengen tot nog 4,3%.

Daarnaast is het cruciaal dat er een zesmaandelijks monitoring wordt opgestart van onze concurrentiekrachthandicap. Als de vastgestelde handicap in het komende jaar rond zijn huidige peil blijft hangen, moeten meer ingrijpende maatregelen worden overwogen, zoals bijvoorbeeld een klassieke indexsprong, een valorisatie van de index of een indexuitstel gekoppeld aan een belastingverlaging voor de lage lonen (zoals bijvoorbeeld in Luxemburg is gebeurd).

ER IS EEN ACTIVEREND BELEID NODIG VOOR ALLE BURGERS OP ARBEIDSLEEF TIJD DIE WERKZOEKEND OF INACTIEF ZIJN

Het koppelen van de geplande belastinghervorming aan een competitiviteitsversterkende maatregel, is een evidente mogelijkheid die in Luxemburg is benut, maar bij ons tot nu toe weinig aan bod is gekomen. Maar in een zich uitdiepende competitiviteitscrisis zou dat toch ernstig moeten worden overwogen.

De geplande fiscale hervorming is ook om andere redenen een grote bron van bezorgdheid voor het Belgische bedrijfsleven. In de eerste plaats lijken de begunstigden ervan immers vooral de werknemers te gaan worden die tot de laagste lonen en de lage middenlonen behoren (die het meest te winnen hebben bij het optrekken van de belastingvrije schijf, zonder tegelijk in te moeten boeten als gevolg van de mogelijke bijkomende belastingverhogingen vervat in de compenserende maatregelen), terwijl er bij de bedrijven vooral de nood wordt ervaren om alle werkenden een hoger netto-inkomen te geven via een verlaging van de hoge belastingtarieven en het verruimen van de nauwe belastingschijven in lijn met onze buurlanden. Dat er tegelijk, ter financiering, ook nog wordt gekeken naar het afschaffen van bepaalde fiscaalvriendelijke regimes (cafetariaplannen, tankkaart, aandelenopties, opbouw aanvullend pensioen door de werkgever) voor de verdiemers die aan de allerhoogste marginale tarieven worden belast (zijnde bijna 60%) zal al helemaal leiden tot het nog minder aantrekkelijk maken van meer werken en goed presteren.

De grootste bekommernis van de bedrijven is echter dat zij in die moeilijke economische omstandigheden ook nog zullen mogen opdraaien voor het grootste deel van de financiering van de belastingverlaging voor de gezinnen, bv. door het snoeien in een paar cruciale fiscale regimes die eigenlijk pure lastenverlagingen zijn (niet-doorstorting bedrijfsvoorheffing wetenschappelijke onderzoekers, nachtarbeid, ploegenarbeid, het gunstige fiscale regime voor auteursrechten ...).

De Belgische bedrijven kunnen een bijkomende verhoging van hun fiscale of parafiscale lasten momenteel echt wel missen als kiespijn.

Daarnaast is ook een globale en geloofwaardige strategie noodzakelijk inzake energiebevoorrading. Die moet ervoor zorgen dat Belgische bedrijven hun energie op termijn niet substantieel duurder betalen dan in Duitsland, Nederland, Frankrijk of de VS. Een goede mix tussen nucleaire en hernieuwbare energie lijkt daarbij de beste weg vooruit.

Ook een hervorming van de arbeidsmarkt blijft broodnodig om het groeipotentieel van de Belgische economie te versterken. Zelfs in de huidige moeilijke omstandigheden met een arbeidsvraag die duidelijk aan het vertragen is, blijft het moeilijk om geschikte arbeidskrachten te vinden.

De doelstelling van de regering om een tewerkstellingsgraad van 80% te bereiken vraagt doortastende beleidsmaatregelen. Daarvoor is een grondige hervorming van de arbeidsmarkt noodzakelijk. Om te beginnen moet werken financieel aantrekkelijker gemaakt worden dan niet werken (zie fiscale hervormingen), in combinatie met een activerend beleid voor alle burgers op arbeidseleeftijd die werkzoekend of inactief zijn (met inbegrip van de 500.000 langdurig zieken).

Een grondige revisie van de werkloosheidsverzekering die de onbeperktheid van de uitkeringen in de tijd in vraag durft te stellen, samen met het wegwerken van de talrijke drempels (o.a. door de rigiditeit van het arbeidsrecht en het gebrek aan flexibiliteit voor werkgevers) die de opstap naar werk bemoeilijken, zullen meer mensen aan de slag helpen.

Ten slotte blijft het een evidentie om ook in België nachtwerk pas te laten starten vanaf 23 u. in plaats van om 20 u. vandaag. Dat zou distributiebedrijven veel meer kansen bieden om aan redelijke loonvoorwaarden e-commerceactiviteiten te ontplooiën. In veel van die activiteiten (o.a. elektro) is 'next-day delivery' intussen immers de standaard geworden. Pakjes 's avonds kunnen klaarmaken is dan ook een *conditio sine qua non*.

Een dergelijk geheel van structurele competitiviteitsmaatregelen zou het Belgische bedrijfsleven opnieuw wat perspectief kunnen bieden aan de vooravond van een recessie die wellicht harder zal bijten dan velen denken. Het wordt tijd dat ook onze beleidsmakers dat beseffen en vol aan de bak gaan om de motor van onze economie structureel te versterken.

LEDEN-SECTORFEDERATIES VAN HET VBO

EFFECTIEVE LEDEN

	BEDRIJFSGROEPING ZANDGROEVEN	 ASSOCIATION PROFESSIONNELLE DES ENTREPRISES DE GARDIENNAGE ASBL BEROEPSVERENIGING VAN BEWAKINGSONDERNEMINGEN VZW		CIMABEL VZW/ASBL
				Febeg
				WERKGEVERSFEDERATIE VOOR DE INTERNATIONALE HANDEL, HET VERVOER EN DE LOGISTIEK
Fevia				Fedustria
	.AGORIA			Network for work Federgon
				GSV
				USS unie sociale secretariaten union secrétariats sociaux
				

TOETREDENDE LEDEN

FOCUS CONJUNCTUUR

Semestriële uitgave van het Verbond
van Belgische Ondernemingen

REDACTIE

Dries Vantomme, Edward Roosens

EINDREDACTIE

Anne Michiels

VERTALING

Vertaaldienst VBO

PUBLICATIEVERANTWOORDELIJKE

Stefan Maes

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Stefan Maes, Ravensteinstraat 4, 1000 Brussel

Publicatiedatum: 6 januari 2023

Cette publication est également disponible
en français.

Deze publicatie kunt u ook lezen op
www.vbo.be > Publicaties

ISSN

2736-4399

Het VBO, dé stem van de ondernemingen in België, staat – via een 50-tal lid-bedrijfsfederaties – voor meer dan 50.000 kleine, middelgrote en grote ondernemingen die 75% van de tewerkstelling in de private sector voor hun rekening nemen. Onze leden zorgen voor 80% van de export en creëren 2/3 van de toegevoegde waarde in ons land. Als enige overkoepelende interprofessionele werkgeversorganisatie vertegenwoordigen we ondernemingen uit de drie gewesten van ons land.

Lees onze recentste publicaties op onze website www.vbo.be

